

УДК 343. 98

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2024.3.19>

Руслан Олегович Стадніченко,

*Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра криміналістики, судової експертології
та домедичної підготовки (ад'юнкт);*

<https://orcid.org/0009-0004-4447-1100>,

e-mail: rstadnichenko@ukr.net

**ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНОГО
В НЕЗАКОННОМУ ЗАЙНЯТТІ РИБНИМ, ЗВІРИНИМ АБО ІНШИМ
ВОДНИМ ДОБУВНИМ ПРОМИСЛОМ**

Досліджено основні положення тактики проведення допиту підозрюваного під час розслідування правопорушень, пов'язаних із незаконним зайняттям рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. Виокремлено й охарактеризовано типові ситуації допиту підозрюваного у вчиненні цієї категорії правопорушень. Запропоновано рекомендації щодо застосування тактичних прийомів допиту в безконфліктній та конфліктній ситуаціях.

Ключові слова: допит підозрюваного, незаконне зайняття водним добувним промислом, допитуваний, криміналістична тактика, розслідування злочинів проти довкілля.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Процес досудового розслідування кожного кримінального правопорушення містить послідовність дій або кроків, які завжди передбачають процес збирання доказів та інформації, аналізу доказів таким чином, щоб надати всім розумні підстави вважати, що підозрюваний або обвинувачений справді вчинив кримінальне правопорушення [1, р. 519]. У цьому контексті важливе місце відводиться тактиці допиту підозрюваного в незаконному зайнятті рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, яка дозволяє досягнути всю глибину рекомендацій, особливостей і актуальних проблем проведення цієї слідчої (розшукової) дії.

Стан дослідження проблеми

У галузі криміналістики існує багато наукових праць, присвячених тактиці допиту. Дослідженням цього питання займалися В. П. Бахін, В. К. Весельський, С. Б. Гавриш, В. Г. Грузкова, О. М. Гумін, В. А. Журавель, О. В. Кондратюк, І. В. Пиріг та ін. Значна увага також приділена методикам розслідування цієї категорії правопорушень, які

відображені в наукових працях П. С. Берзіна, О. М. Гуміна, С. О. Книженко, О. В. Кондратюка, О. В. Одерія, К. М. Орбець та ін. Однак наразі ще не сформовані деякі тактичні рекомендації, що стосуються специфіки проведення допиту підозрюваного в незаконному зайнятті рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є надання рекомендацій для вдосконалення тактики проведення допиту підозрюваного в незаконному зайнятті рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі *завдання*: на підставі аналізу відповідної наукової літератури та узагальнення слідчої практики охарактеризувати особу підозрюваного та вплив її на особливості допиту, виокремити найбільш дієві тактичні рекомендації щодо допиту підозрюваного за цією категорією кримінальних правопорушень.

Наукова новизна дослідження

Під новим кутом встановлено сутність окремих особливостей тактики допиту підозрюваного в незаконному зайнятті рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом.

Виклад основного матеріалу

Допит є однією з найбільш поширених і дієвих слідчих (розшукових) дій. Наприклад, М. О. Янковий зазначає, що «згідно з кримінально-процесуальним законом допит є спеціалізованою вербальною взаємодією з особою, яка проходить через процес дізнання. Під час цього процесу дізнавач, слідчий, прокурор або суддя застосовують дозволені методи і техніки психологічного впливу, щоб отримати і зафіксувати в протоколі усну інформацію про факти, важливі для розслідування правопорушення» [2, с. 185].

Допити відіграють ключову роль у встановленні обставин, що підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях. Проте допити – не відверті розмови. Це ретельно розроблені стратегії, в яких застосовуються поєднання психологічних тактик і методів опитування. Завдяки ретельному спостереженню, психологічній тактиці та методам допиту слідчі можуть отримати від підозрюваних цінну інформацію. Оскільки технології розвиваються, ми з часом побачимо багато змін у процедурах допиту із застосуванням систем, які ґрунтуватимуться на штучному інтелекті та моделюванні віртуальної реальності, що революціонізують спосіб проведення допитів¹.

¹ Truth Seeking: The Techniques and Tactics in Police Interrogations // Indianapolis Criminal Defense Lawyer : сайт. 28.08.2023. URL:

Ю. М. Грошевий свого часу щодо допиту зазначав: «Особливості допиту підозрюваного в процесі розслідування незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом переважно залежать від конкретних умов цієї слідчої дії. Зазвичай, оскільки підозрюваний не зобов'язаний давати свідчення, допит може відбутися лише за умови його згоди або бажання давати показання. Якщо підозрюваний відмовляється відповідати на запитання, допит має бути негайно припинено після отримання цієї заяви (ч. 4 ст. 224 КПК України). Відмова підозрюваного від відповідей або показань повинна бути зафіксована у протоколі допиту, із зазначенням мотивів, якщо вони були озвучені. Також слід враховувати, що підозрюваний може відмовитися відповідати лише на окремі запитання, що не слід трактувати як повну відмову від показань. У такому випадку слідчий чи дізнавач має скласти протокол відповідно до закону, зазначаючи, на які саме запитання підозрюваний не відповів і які були причини його відмови» [3, с. 375].

З наведеною вище думкою Ю. М. Грошевого ми повністю погоджуємося, адже у п. 4 ч. 3 ст. 42 чинного Кримінального процесуального кодексу України зазначено, що підозрюваний, обвинувачуваний має право не говорити нічого щодо підозри або обвинувачення проти себе, а також мати право відмовитися відповідати на запитання в будь-який момент¹. Тобто законодавець чітко регулює той момент, що підозрюваний на власний розсуд може або давати, або не давати проти себе показання.

На думку О. В. Скрипченка, «перехід від заперечення до відвертості, від обману до правди, від опору до співпраці завжди супроводжується значними психологічними труднощами. Слідчий або дізнавач має підтримувати осіб, які допомагають у встановленні істини у кримінальному провадженні, застосовуючи законні методи психологічного впливу. Крім того, в умовах, що не є конфліктними, слідчому чи дізнавачу важливо враховувати тип темпераменту допитуваного для досягнення найбільш ефективних результатів. Темперамент – це сукупність постійних психічних особливостей особи, які впливають на її поведінку і пов'язані з фізіологічними умовами її організму, формуючи певний психічний тип» [4, с. 242–243].

Іноді в ході проведення допиту доречними є психологічні маніпуляції. Наприклад, слідчий може зосередитися на психічному стані

<https://www.delewislaw.com/blog/truth-seeking-the-techniques-and-tactics-in-police-interrogations> (дата звернення: 06.08.2024).

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 06.08.2024).

підозрюваного, вказавши на надзвичайні особисті проблеми, які можуть виникнути. Домовленість про спілкування також створює довірливі стосунки між обома сторонами з активним слуханням, прийняттям і співпереживанням. Цей режим є кращим способом спілкування з підозрюваними, оскільки вони відчують, що їх чують, визнають, приймають і не засуджують за те, що вони могли зробити¹.

Психологічна теорія і дослідження показують, що жорстокі методи допиту неефективні як стратегія отримання точної та повної інформації від допитуваного. По-перше, вони насамперед посилять опір допитуваного, а не зменшать його. По-друге, загрозливий і змалгальний характер жорстокого допиту часто суперечить цілям сприяння ефективному пізнанню. У результаті такі методи зменшують ймовірність того, що допитувані дадуть розширені, детальні й точні показання. По-третє, жорсткі методи допиту ще більше ускладнюють виявлення брехні. Щоб ефективно ідентифікувати словесні підказки обману, респонденти повинні пропонувати розгорнуті твердження, що рідко трапляється під час жорстких допитів. Допити, засновані на зборі інформації, є ефективною альтернативою жорстким допитам. Такі допити сприяють співпраці, запам'ятовуванню актуальної та достовірної інформації [5, р. 930].

Окремі зарубіжні дослідники виокремлюють три сфери, де слідчий контролює потік інформації, які можуть значною мірою вплинути на прийняття рішень під час проведення допиту: 1) що відбувається з підозрюваним, наприклад, тривалість затримання та висунуті обвинувачення; 2) надання підозрюваному шансу завоювати або втратити соціальне схвалення чи самооцінку; 3) надання або приховування інформації, про яку підозрюваний не знає. Слідчі можуть маніпулювати цими категоріями інформації. При цьому ситуаційні стреси, які можуть вплинути на прийняття рішення суб'єктом під час допиту, виникають із трьох джерел: фізичні характеристики середовища перебування підозрюваного в поліцейському підрозділі; арешт та ізоляція підозрюваного від суспільства; підпорядкування суб'єкта владі. Слідчий повинен отримувати та інтерпретувати інформацію, що надходить від підозрюваного, а також керувати його та власною поведінкою, демонструючи непохитне виконання повноважень, контролюючи потік інформації та маніпулюючи поглядом підозрюваного².

¹ The psychology behind interrogation // Monk prayogshala : сайт. 08.11.2021. URL: <https://www.monkprayogshala.in/blog/2021/11/8/the-psychology-behind-interrogation> (дата звернення: 06.08.2024).

² Irving B., Hilgendorf L. Police Interrogation – The Psychological Approach // NCJRS Virtual Library : сайт. URL: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/police-interrogation-psychological-approach> (дата звернення: 06.08.2024).

О. С. Коробка звертає увагу на те, що «конфліктні ситуації під час допиту підозрюваного в незаконному зайнятті рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, коли він надає завідомо неправдиві свідчення, є особливо складними. Кожен злочин відзначається конфліктом між правопорушником і законом, а також інтересами суспільства та держави. В процесі розкриття та розслідування злочину цей конфлікт може трансформуватися в конфлікт із слідчим або дізнавачем. Тому слідчому чи дізнавачу важливо бути готовим до можливого опору з боку підозрюваного» [6, с. 384].

Погоджуючись із думкою О. С. Коробки, зауважимо, якщо не перевіряти дані, які підозрюваний або потенційний підозрюваний надає у ході слідства, то це може призвести до уникнення відповідальності особою ще в ході досудового розслідування або на стадії судового розгляду. Тому інколи взагалі доцільність серйозно розглядати покази підозрюваного, надані слідчому під час досудового розслідування, – під великим питанням.

Висновки

Тактика допиту підозрюваного у вчиненні незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом зумовлена необхідністю формування конкретних тактичних рекомендацій щодо особливостей проведення допиту підозрюваного у кримінальному провадженні зазначеної категорії. На основі аналізу практики органів досудового розслідування, наукової літератури запропоновано деталізацію основних положень тактики проведення допиту підозрюваного під час розслідування незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. Зауважено, що в основі успішного допиту підозрюваного у вчиненні цієї категорії правопорушень наявні три основні чинники, які потрібно враховувати: а) психологічний процес формування свідчень; б) встановлення стосунків з допитуваним; в) ефективне застосування тактики допиту, що відповідає конкретній ситуації під час слідчих (розшукових) дій. Підготовка до допиту передбачає, що слідчий або дізнавач повинні з'ясувати обставини, які потребують доказування, визначити цілі допиту, а також усвідомити свою психологічну поведінку. Теоретична підготовка до цієї дії має містити розуміння характеру та обсягу наявної інформації. Надзвичайно важливим є правильне застосування норм кримінально-процесуального права, що регулюють порядок допиту та визначають допустимість прийомів проведення цієї слідчої дії. Для формування індивідуального підходу також необхідно в межах, дозволених законом, виявити особливості допитуваного. Розроблення та вдосконалення тактики допиту підозрюваного у незаконному зайнятті рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом є важливим напрямом подальших досліджень.

Список бібліографічних посилань: 1. Nguindip N. C., Mohilevskyi L. V., Ablamskyi S. Ye., Kuzubova T. Investigative and the Rule of Law: A Cameroonian and Ukrainian criminal proceedings law understanding. *Indonesian Law Journal*. 2021. No. 9 (3). Pp. 517–538. DOI: <https://doi.org/10.15408/jch.v9i3.23745>. 2. Янковий М. О. Генезис поняття та сутність допиту. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2007. № 5. С. 185–187. 3. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туман та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с. 4. Загальна психологія : підручник / О. В. Скрипченко, А. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ : Либідь, 2005. 464 с. 5. Vrij A., Meissner C. A., Fisher R. P., Kassin S. M., Morgan Ch. A., Kleinman S. M. Psychological Perspectives on Interrogation. *Perspectives on Psychological Science*. 2017. Vol. 1. Pp. 927–955. DOI: <https://doi.org/10.1177/1745691617706515>. 6. Коробка О. С. Допит у конфліктній слідчій ситуації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 382–385. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-2/99>.

Надійшла до редколегії 08.08.2024

Прийнята до опублікування 11.09.2024

Stadnichenko R. O. Features of the interrogation tactics of a suspect in illegal fishing, hunting, or other aquatic resource exploitation

The article discusses interrogation tactics of a suspect involved in illegal fishing, hunting, or other aquatic resource exploitation, necessitating the formation of specific tactical recommendations regarding the conduct of interrogations of suspects in criminal proceedings of this category. Based on an analysis of pre-trial investigation practices and scientific literature, the author proposes detailed specifications of the main provisions of interrogation tactics of suspects during the investigation of illegal fishing, hunting, or other aquatic resource exploitation.

It is established that the peculiarities of interrogating a suspect during the investigation of illegal fishing, hunting, or other aquatic resource exploitation primarily depend on the situation of this investigative action. That is, whether the person wishes to testify or not. The article also distinguishes between conflict and non-conflict situations in interrogating suspects of these categories of criminal offenses.

The author outlines typical investigative situations during the interrogation of suspects in the article and proposes a vision for resolving problematic situations during suspect interrogation based on an analysis of investigative practice and scientific literature.

The article establishes that the successful conduct of interrogation of suspects involved in illegal fishing, hunting, or other aquatic resource exploitation is based on three main factors: a) the psychological process of forming testimonies; b) establishing contact with the person being interrogated; c) skillful application of interrogation tactics considering the situation that arises during the investigative action.

Key words: interrogation of the suspect, illegal exploitation of aquatic resources, interrogatee, forensic tactics, investigation of environmental crimes.

